

Türk Biologi Derneği 14. Faaliyet Devresi
İlmi Toplantı bildiri ve konferansları: 3.
10 Nisan 1963

CYCLAMEN PSEUDİBERİCUM'UN VATANI

ÜBER DIE HEIMAT VON CYCLAMEN PSEUDIBERICUM

Doç.Dr. H Ü S N Ü D E M İ R İ Z

Istanbul Üniversitesi, Farmakobotanik ve Genetik Kürsüsü

Türkiye florası üzerindeki çalışmalar son 10-15 yıl içinde gittikçe hızını artıran bir gelişme kaydetmiştir. Bilhassa Edinburg'da Dr. DAVIS ve arkadaşları bu sahadaki faaliyetlerin önderliğini yapmakta ve Türkiye florasının gerçekleşmesi yolunda ilmî bir ekip halinde çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan memleketimizde son yıllar içinde münferit taksonlar veya coğrafî bölgeler üzerinde floristik-sistemantik yayımların gittikçe arttığını memnuniyetle müşahede etmekteyiz. İlmi Toplantılarımız bunların bir kısmını bildiriler halinde sizlere duyurmak imkânını verebilirse, bu gerek Dernek, gerek memleket florası ile ilgilenen meslektaşlarımız adına - ufak ölçüde de olsa dahi - birer kazanç olacaktır.

Türkiye florası ile alâkalı botanik problemler fevkalâde çeşitlidir. Bunların bir kısmı büyük emek ve gayret isteyen geniş etüdler, bir kısmı ufak müşahedeler halindedir. Bugün burada, henüz son yıllar içinde dikkatimizi çeken ve araştırılmaya muhtaç bir *Cyclamen* türünden bahsedeceğiz.

Türkiye birçok bitkilerin ve bu arada *Primulaceae* familyasından, kültüre alınmış türleri ile hepimizin tanıdığı bazı *Cyclamen* türlerinin de vatanıdır. Bunlar arasında 1898 de "*Cyclamen* cinsinin sistemantik ve biyolojik monografisi" ni yazan Alman botanikçisi HİLDEBRAND'ın 1901 de yeni bir tür olarak tavsifini yapıp yayımladığı *Cyclamen pseudibericum* Hildebr.'da bulunmaktadır (HİLDEBRAND 1901). HİLDE-

BRAND bu türün deskripsiyonunu Hollandanın tanınmış çiçek firmalarından VAN TUBERGEN tarafından kendisine gönderilen kültüre alınmış nümunelere istinat ederek yapmıştır. Aynı müellif 1904 deki neşriyatında VAN TUBERGEN firmasının bu yumruları İzmir civarından elde ettiğini iddia etmektedir (HILDEBRAND 1904 : 71). Bu tür, kültüre alınmış diğer *Cyclamen*'ler gibi daha sonra çiçek piyasasında tanınmış çeşitler arasında yer almış ve büyük çiçekleri dolayısıyla makbul bir süs bitkisi olarak tanınmıştır.

1938 de *Cyclamen*'ler hakkında bir etüd yayımlayan Alman botanikçisi SCHWARZ, *C. libanoticum*'la olan yakınlığı üzerinde durarak bu türü *C. libanoticum*'un bir sinonimi olarak kabul etmiştir (SCHWARZ 1938 : 14). SCHWARZ Lübnanda yayılmış olan *C. libanoticum*'un Anadolu'da nerelere kadar yayıldığına henüz belli olmadığına da ayrıca işaret etmektedir.

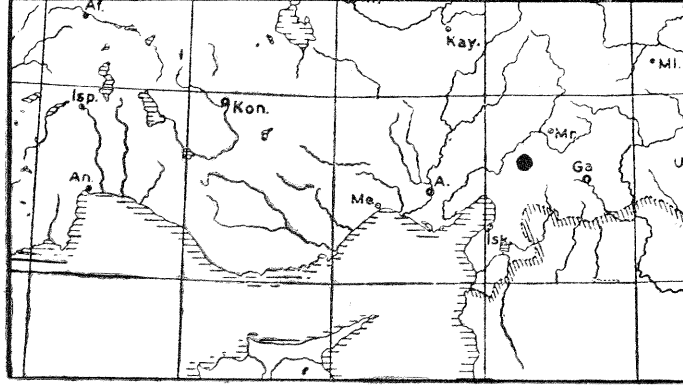
Bir yıl sonra 1949 da "*Cyclamen* cinsinin morfolojik-sitolojik esaslar üzerine bir monografisi" ni yayımlayan Alman botanikçisi GLASAU ise *C. pseudibericum*'un *C. libanoticum* ile olan münasebetini kabul etmekte, ancak SCHWARZ'ın bu iki türü *C. libanoticum* olarak birleştirmesini doğru bulmayarak *C. pseudibericum*'u *C. libanoticum*'un bir alttürü şeklinde telakki etmektedir: *Cyclamen libanoticum* ssp. *pseudibericum* (GLASAU 1939 : 522).

Daha sonra 1950 yılında Hollandalı araştırmacı DOORENBOS *Cyclamen* cinsinin sistematik ve nomenklatürü üzerinde çalışmıştır. DOORENBOS, SCHWARZ'ın *C. pseudibericum*'u *C. libanoticum*'un ehemmiyetsiz bir formu olarak telakki etmesini doğru bulmayarak ayrı tür olarak kabul etmiştir (DOORENBOS 1950 : 22). Nitekim bir yıl sonra DE HAAN ve DOORENBOS *Cyclamen* cinsinin sitolojisi üzerine yaptıkları etüdde *C. pseudibericum*'u ayrı tür olarak incelemişler ve kromozom sayısını $2n = 30$ olarak tespit etmişlerdir (DE HAAN ve DOORENBOS 1951 : 155). GLASAU ise 1938 de somatik kromozom sayısını $2n = 36$ olarak bulmuştur.

3 Mayıs 1952 de Güney Anadolu'ya yaptığımız bir botanik gezisi esnasında Haruniye'nin kuzeyinde 1400 m. irtifada Dumanlıdağ güneybatı yamaçlarında kayın ormanlarından, hangi türe ait olduğunu bilmediğimiz bir *Cyclamen*'e ait yumrular toplayarak Enstitümüze getirmiştik. *Cyclamen* cinsi üzerinde çalışan Amerikalı kimya Profesörü Dr

BLASDALE'in isteği üzerine aynı yılın sonlarında Kaliforniyaya gönderilen muhtelif *Cyclamen* yumruları arasında bu türe ait 5 yumru da bulunuyordu.

6 Kasım 1953 tarihinde Prof. BLASDALE'den aldığımız mektup *C. pseudibericum*'un vatanı hakkında ötedenberi mevcut yanlış bir kanaati de aydınlatmış oluyordu. *C. pseudibericum* yumrularının Hollanda'da İzmirden gönderilmiş olması dolayısıyla, bu türün muhtemel vatanı İzmir zannolunmakta idi. İzmir esasen Avrupaya yalnız *Cyclamen* yumrularının değil, Anadoludan toplanan diğer bir çok yumrulu, soğanlı bitkilerin ihraç olunduğu liman halinde idi ve bu türle münasebeti de bu-



Şekil 1: *Cyclamen pseudibericum*'un Güney Anadolu'daki yayılışı.

Abb. 1: Verbreitung von *Cyclamen pseudibericum* in Süd-Anatolien.

na dayanıyordu. BLASDALE, Haruniyeden gönderilen yumruların *C. pseudibericum*'un tabiatan toplanmış ilk nümuneleri olduğunu bildiriyordu (Şekil: 1). Yaptığı mukayeseli incelemeler de bu hususu açıkça ortaya koymuştu (BLASDALE 1953).

Daha sonra 18 Şubat 1955 de aynı yerden *C. pseudibericum*'u çiçekli olarak da toplamış bulunuyoruz. Nitekim 1956 İlkbaharında Haruniye çevresinde incelemelerde bulunan POLUNİN aynı türü Düldül dağında da toplamıştır. Dr. DAVIS karmen kırmızısı renkli çiçekleri bulunan bu türün, *C. orbiculatum* ile *C. libanoticum* arasında olduğunu yazmaktadır (DAVIS 1957 : 173).

1955 yılında "*Cyclamen* cinsinin sistematik bir monografisi" ni yayımlayan SCHWARZ *C. pseudibericum*'un vatanını "Patria ignota = Vatanı malum değil" olarak göstermekte ve bu türün kültür yolu ile meydana gelmiş bir hibrid olabileceğini düşünmektedir (SCHWARZ 1955 : 256-258). Ancak SCHWARZ'ın gerek bizim, gerek POLUNIN'in topladığı nünunelerden haberdar olmadığını da sözlerime ilâve etmek isterim.

1955 yılında Haruniyeden toplanan yumrular üzerinde DOORENBOS ve mesai arkadaşı LEGRO yeni sitolojik araştırmalar yapmaktadır. Bunların alacakları netice, tabiatta bulunan *C. pseudibericum* ile ilk deskripsiyonun yapıldığı yumrular arasında meçhul kalan bazı hususları da aydınlatmış olacaktır.

ZUSAMMENFASSUNG

Cyclamen pseudibericum Hildebr. wurde 1901 von HILDEBRAND nach kultivierten Exemplaren beschrieben, die ihm von der holländischen Firma VAN TUBERGEN zugegangen waren (HILDEBRAND 1904 : 71). SCHWARZ hat später diese Art in seinen "*Cyclamen*-Studien" (SCHWARZ 1938 : 14) als eine geringfügige Abänderung von *Cyclamen libanoticum* aufgefasst. Im Gegensatz zu SCHWARZ wurde sie von GLASAU als *Cyclamen libanoticum* ssp. *pseudibericum* neu aufgestellt (GLASAU 1939 : 522). DOORENBOS und DE HAAN bestehen dagegen auf ihrer Artberechtigung (DOORENBOS 1950: 22, DE HAAN und DOORENBOS 1951 : 155).

Von unserer Seite wurden verschiedene Knollen einer am 3. Mai 1952 in Süd-Anatolien auf Dumanlıdağ (Vilayet: Adana, östlich von Haruniye, 1400 m) gesammelten *Cyclamen*-Art auf Wunsch des amerikanischen *Cyclamen*-Spezialisten Prof. BLASDALE nach Kalifornien zur Bearbeitung gesandt. BLASDALE teilte uns am 6. November 1953 mit (BLASDALE 1953), dass er unser Material als *Cyclamen pseudibericum* bestimmt hat und dass diese Knollen die ersten Exemplare von *Cyclamen pseudibericum* natürlicher Herkunft bilden. Danach könnte die Umgebung von Haruniye (Vilayet : Adana) (Abb. 1) als Heimat dieser Art angesehen werden. Später hat sie POLUNIN auf Düldüldağ (in der Nähe von Haruniye) gesammelt (DAVIS 1957 : 173).

SCHWARZ behauptet als Monograph der Gattung *Cyclamen*, diese Art "könnte wohl eine in Kultur entstandene Kreuzung sein" (SCHWARZ 1955 : 256-258). Die Heimat von *Cyclamen pseudibericum* gibt er als "Patria ignota" an.

Weitere aus der Natur gesammelten Knollen derselben Art wurden später DOORENBOS zur zytologischen Bearbeitung gesandt. Die Untersuchungen von DOORENBOS und seiner Kollegen werden bestimmt in dieser Hinsicht zu einem Endergebnis führen.

L I T E R A T Ü R

1. BLASDALE, W.C. : 6 Kasım 1953 tarihli mektup (Schriftliche Mitteilung vom 6. November 1953). 1953.
2. DAVIS, P.H. : The spring flora of the Turkish Riviera. - J.Roy.Hort. Soc. 82(4): 165-173. 1957.
3. DE HAAN, I. and DOORENBOS, J. : The cytology of the genus *Cyclamen*. - Meded.Landbouwhogeschool te Wageningen 51: 151-166. 1951.
4. DOORENBOS, J. : Taxonomy and nomenclature of *Cyclamen*. - Meded. Landbouwhogeschool te Wageningen 50: 19-29. 1950.
5. GLASAU, F. : Monographie der Gattung *Cyclamen* auf morphologisch-cytologischer Grundlage. - Planta 30(3): 507-550. 1939.
6. HILDEBRAND, F. : Die Gattung *Cyclamen* L., eine systematische und biologische Monographie. Jena, 1898.
7. HILDEBRAND, F. : Über *Cyclamen pseud-ibericum* n.sp. - Beih.Bot. Zentralbl. 10: 522-524. 1901.
8. HILDEBRAND, F. : Über *Cyclamen hiemale* n.sp. - Gartenflora 53: 70-73. 1904.
9. SCHWARZ, O. : *Cyclamen*-Studien. - Gartenflora 1938 (Apr.-Dez.): 11-38. 1938.
10. SCHWARZ, O. : Systematische Monographie der Gattung *Cyclamen* L. Teil 1. - Feddes Rep. 58: 234-283. 1955.